

Zbigniew MODRZEJEWSKI

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie

ORCID: 0000-0002-8670-6981

Maciej DEJNACKI

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie

WALKA INFORMACYJNA W ROSYJSKIEJ KULTURZE STRATEGICZNEJ

INFORMATION WARFARE IN RUSSIAN STRATEGIC CULTURE

Abstract:

The purpose of the study is to explain the aggressive policy pursued by the Russian Federation based on the concepts of four authors: Feliks Koneczny, Włodzimierz Bączkowski, George Kennan, and Yevgeny Messner. It turns out that imperialism is a feature of Russia regardless of the period and political system, because it stems from civilizational characteristics different from those of Europe. Russia was able to carry out territorial expansion not through military superiority over its enemies, but through long-term preparation of conflicts by methods of diversion and information warfare, as recommended by Chinese and Indian ancient authors and based on the experience of the Mongol Empire. The source of the Russian drive for expansion is a sense of constant threat from the West, stemming from Russia's relative technological and cultural backwardness. In order to weaken hostile states, Russia employs deep diversion and information warfare, leading to the confrontation of political elites and the subsequent fracturing of society into conflicted groups, which in perspective leads to the weakening of state structures, making them vulnerable to political and economic influence.

Keywords: information warfare, diversion, Turanian civilization, rebel war, gaining influence.

Wstęp

Walka informacyjna jest obecnie nie tylko komponentem wspierającym działania militarne, ale stanowi zjawisko autonomiczne wspierane działaniami militarnymi, które decyduje o charakterze i wyniku wojny. Faktem jest, że walka informacyjna ma miejsce nie tylko w sferze militarnej, ale odbywa się we wszystkich dziedzinach kultury i

życia społecznego, zwłaszcza w gospodarce i polityce. Powszechność wykorzystania walki informacyjnej była umożliwiona dzięki rewolucji informatycznej, która poszerzyła możliwości dotarcia do odbiorców przekazu informacyjnego.

W XX wieku za sprawą koncepcji wojny buntowniczej Jewgienija Messnera, czy dywersji ideologicznej przedstawionej światu przez Jurija Biezmienowa¹ zaczęto budować strategię zmiany świadomości społecznej na masową skalę. W opinii rosyjskich geopolityków walka informacyjna prowadzona jest zarówno w czasie pokoju, kryzysu i wojny, we wszystkich sferach życia społecznego, a stosowane środki mają przede wszystkim na celu oddziaływanie na ludność cywilną oraz społeczność międzynarodową. Ich zadaniem jest osłabianie woli oporu, zwiększanie poziomu zniechęcenia oraz niezadowolenia społecznego, co w rezultacie ma doprowadzić do zakończenia konfliktu zgodnie z interesem agresora. W Federacji Rosyjskiej od dłuższego czasu obserwowany jest rozwój teorii i praktyki walki informacyjnej, która jest narzędziem umożliwiającym osiągnięcie celów politycznych Rosji zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zewnętrznej.

Celem artykułu jest przybliżenie czytelnikom czterech publikacji kluczowych dla zrozumienia charakteru i mentalności Rosjan, których autorami są Feliks Koneczny, Włodzimierz Bączkowski, George F. Kennan i Jewgienij Messner. Bez tego nie byłoby bowiem możliwe wyjaśnienie źródeł i metod walki informacyjnej, jaką Federacja Rosyjska prowadzi przeciwko swoim adwersarzom, a obecnie zwłaszcza przeciwko Ukrainie. Wojna tocząca się na Ukrainie ukazała, jak wielką rolę odgrywa walka informacyjna we współczesnych konfliktach zbrojnych. Według Feliksa Konecznego czynnikiem, który tłumaczy postępowanie rosyjskich elit politycznych i wojskowych, w tym także stosowane przez Rosję metody walki informacyjnej, są reprezentowane przez te elity cechy cywilizacji turańskiej. Diagnoza Włodzimierza Bączkowskiego z kolei tłumaczy wielowiekowe przywiązanie Rosji do walki informacyjnej azjatyzmem (ros. *Азиатчина*), czyli dziedzictwem azjatyckich imperiów, którym w przeszłości podlegała Ruś, lub jej znaczna część. Taka jest też podstawa taktyki podstępów i zdrady, zawartej w dokumentach opracowanych przez George'a Kennana i w koncepcji wojny buntowniczej Jewgienija Messnera.

¹ Obszerne fragmenty wypowiedzi J. Biezmienowa ujawniające zamysły służb sowieckich względem Zachodu, które pozostają aktualne w Rosji putinowskiej, zawiera opracowanie W. Wilczyńskiego (2020).

Cywilizacja turańska według Feliksa Konecznego

Feliks Koneczny był jednym z pierwszych polskich badaczy, którzy dostrzegli naukową wartość koncepcji cywilizacji. Wykazał on istnienie siedmiu cywilizacji, w tym cztery o rodowodzie starożytnym (bramińska, chińska, turańska i żydowska), oraz trzy ukształtowane w średniowieczu (arabska, bizantyńska i łacińska). Są to największe możliwe formy ludzkich zbiorowości o charakterze ponadnarodowym. Funkcjonowanie każdej z tych zbiorowości (lub, jak pisał Koneczny, *zrzeszeń*), podporządkowane jest pewnym zasadom, które decydują m.in. o formach rządzenia, obowiązującym prawie, sposobach gospodarowania, a także o wyznawanej religii. Zasady te, wspólne dla ludów wchodzących w skład jednej cywilizacji, tworzą tzw. *metodę ustroju życia zbiorowego*, będącą istotą tejże cywilizacji (Koneczny 1996, s. 153; por. też Zamojski 2018, s. 7; 2023).²

Natomiast pojęcie turanizmu (i nazwa cywilizacji turańskiej) wywodzi się prawdopodobnie z języka perskiego (*turan*) i oznacza region obejmujący centralny fragment kontynentu Eurazji (Koneczny 2016, s. 7), zamieszkały głównie przez ludy tureckie (w dawnej geografii nazywany Turkiestanem Zachodnim, który po przewrocie bolszewickim stał się „Radziecką Azją Środkową”). Jego dużą część stanowi w większości pustynna Nizina Turańska. Zdaniem Konecznego cywilizacja turańska posiada takie charakterystyczne cechy jak militarizm organizacji społecznej, lokalizm religijny, brak pojęcia narodowości, państwowość opierająca się na prawie prywatnym i nadrzędność czynnika ekonomicznego, któremu inne sfery życia społecznego są podporządkowane. Cywilizacja turańska ukształtowała się na suchych i półsuchych, czyli pasterskich obszarach wnętrza kontynentu eurazjatyckiego, a okresowo rozszerzała ona swoje wpływy na tereny Chin, Indii, Bliskiego Wschodu, opanowując także większość obszarów Rusi.

Filarem cywilizacji turańskiej jest bezwzględne podporządkowanie społeczeństwa woli przywódcy (chana), który jest właścicielem wszystkiego, osobą decydującą o życiu i śmierci każdego z

² Wcześniej podstawy nauki o cywilizacji tworzył Erazm Majewski, a cywilizacja była jednym z kluczowych pojęć geografii w klasycznym okresie jej rozwoju, głównie we Francji, gdzie stanowiła ona kryterium podziału świata na regiony (por. Wilczyński, 2011, s. 116-125, 132-137). Podobnie jak później Feliks Koneczny, twórcy geografii francuskiej rozróżniali cywilizacje na podstawie obserwowanych zasad ich funkcjonowania, które nazywali „*manières d'être des peuples*” (A. Demangeon), „*techniques de la vie sociale*” (M. Sorre), lub „*genres de vie*” (P. Vidal de la Blache), przyp. red.

poddanych. Może on, w akcie łaski, dopuścić innych do jakiejś formy własności i do wolności osobistej, lecz jedno i drugie zawsze tylko do odwołania (Koneczny 1999, s. 55). Wódz w cywilizacji turańskiej musi stale udowadniać, że jest niezwyciężony. Porażka powoduje utratę autorytetu nieomylnego i wszechwładnego przywódcy, który w takim przypadku jest wymieniany na nowego. Ludność zarządzana przez wodza żyje w warunkach obozowych, jest zorganizowana w grupy wojowników (czambuły, ordy), dla których celem istnienia są podboje i grabieże. Jak podkreśla Koneczny, w okresach pokoju ludy cywilizacji turańskiej mają tendencję do popadania w bezład i marazm. Z tej cechy wynika imperializm charakterystyczny dla dawnej Rusi i współczesnej Rosji.

Rozpatrując cechy cywilizacji turańskiej nie sposób nie dostrzec ich w zachowaniach władców tego kraju. Zarówno carowie tacy jak Iwan IV Groźny, Piotr I Wielki z dynastii Romanowów, caryca Katarzyna II, przywódca przewrotu bolszewickiego Włodzimierz Lenin, dyktator Józef Stalin, jak i obecnie rządzący prezydent Władimir Putin, postępują w sposób typowy dla turańskiego modelu przywódcy. Ich cechami charakterystycznymi są bezwzględność połączona z okrucieństwem, wszechwładza, terror wewnętrzny przy użyciu policji politycznej, oraz imperializm zewnętrzny. Społeczeństwo rosyjskie jest nieustannie indoktrynowane za pomocą wszelkich metod walki informacyjnej, które kreują i utrwalają w ich świadomości mit turańskiego przywódcy idealnego.

Istota siły rosyjskiej według Włodzimierza Bączkowskiego

Kolejną postacią której twórczość pozwala zrozumieć Rosję, jako państwo, które prowadząc politykę zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną, bazuje na elementach walki informacyjnej, jest polski sowietolog Włodzimierz Bączkowski. Jest on wybitnym znawcą Rosji (urodzony i wychowany w obwodzie irkuckim), a doświadczenie w sprawach rosyjskich zdobywał jako współpracownik Instytutu Wschodniego, redaktor kwartalnika „Wschód-Orient” (<https://kulturaparyska.com>). To w tym czasopiśmie opublikowany został artykuł Bączkowskiego „*Uwagi o istocie siły rosyjskiej*”, wyjaśniający sposób myślenia i postępowania typowy dla Rosjan. Co godne podkreślenia, Włodzimierz Bączkowski był powiązany z Oddziałem II Sztabu Generalnego, a więc komórką organizacyjną wewnątrz polskich sił zbrojnych zajmującą się wywiadem oraz kontrwywiadem (Dubicki, 2012-2022). Okres dwudziestolecia międzywojennego to czas

wzmoczonych walk wywiadowczych pomiędzy Polską a Rosją. Bączkowski dzięki przynależności do Oddziału II był w stanie wyciągnąć daleko idące wnioski ze strategicznej operacji dezinformacyjnej prowadzonej przez siły rosyjskie pod kryptonimem „Trust” (Krzak, 2021; Rid, 2022).

We wspomnianym artykule Bączkowski przeanalizował m.in. przebieg wojen prowadzonych przez Moskwę, których efektem był podbój Chanatu Kazańskiego, Syberii, ziemi Baszkirów oraz Gruzji. Z historii tych wysnuł on wniosek, zgodnie z którym istotą siły rosyjskiej nie są siły zbrojne, które we wszystkich tych kampaniach traktowane były pomocniczo, i będąc każdorazowo słabszymi od sił przeciwnika, zwyciężały dzięki korzystnym okolicznościom ubocznym. Wśród tych okoliczności na czołowe miejsce wysuwa się czynnik uchwycenia odpowiedniego momentu oraz świadomego tworzenia dogodnego dla siebie układu stosunków. Stajemy w ten sposób przed zjawiskiem siły rosyjskiej, leżącej gdzieś poza formalną siłą militarną (www.polskietradycje.pl). Dalej Bączkowski podkreśla, iż Rosja jest państwem azjatyckim, jedynie powierzchownie „zabarwionym” europeizmem. Ich sposób myślenia, kultura strategiczna, metody prowadzenia polityki, są blisko związane z tradycją państw i cywilizacji azjatyckich, takich jak Chiny, Indie i Imperium Mongolskie. Podstawą teoretyczną sposobów realizacji celów stosowanych przez Rosjan jest *Arthaśastra* – dzieło z IV wieku p.n.e., którego autorem jest Ćanakja Kautilja, indyjski filozof, teoretyk wojny, zwany hinduskim Machiavellim minister na dworze Ćandragupty Maurji, oraz kanon literatury militarystycznej „*Sztuka wojny*” autorstwa jednego z najwybitniejszych myślicieli Dalekiego Wschodu - Sun Zi. Zgodnie z zasadami zawartymi w wymienionych starożytnych podręcznikach sztuki rządzenia i wojny, fortele, podstępny, dezinformacja, przekupstwo, szpiegostwo, rozpoznanie oraz dogłębna analiza przeciwnika, zarówno jego terytorium jak i struktury społecznej, to fundamenty działań, których ostatecznym elementem jest kinetyczne użycie sił zbrojnych.

Przeświadczenie o tym, że walka informacyjna jest podstawą skuteczności w kwestii budowania potęgi państwa, które pochodzi ze źródeł starożytnych, do Rosji dotarło za pośrednictwem Imperium Mongolskiego. Armie Czyngis-Chana czy Timura Chromego, w Europie zwanego Tamerlanem, nigdy nie ponosiły klęski, ponieważ były uprzednio przygotowane kampaniami informacyjno-dywersyjnymi. W armii Wielkiego Chana istniały specjalne jednostki kontrwywiadowcze zajmujące się łapaniem potencjalnych szpiegów w czasie przemarszów i

postojów wojsk. Pozyskiwanie szpiegów odbywało się przy wykorzystaniu przekupstwa, szantażu i zastraszania. Metody te okazywały się skuteczne dzięki planowaniu działań, ich przewrotności i powszechnie znanemu okrucieństwu, z jakim traktowano przeciwników. W ten sposób, dzięki głębokiej dywersji politycznej wpływało na nastroje społeczne, rozbijano grupy wpływu i budowano agentury w najbardziej wpływowych kręgach władzy przeciwnika. Dopiero gdy Czingizowie dostrzegli, iż przeciwnik w sposób dostateczny jest osłabiony, dokonywano ostatecznego ciosu w postaci działań militarnych (Zatorski, 1939, s. 69).

Metody walki informacyjnej stosowane przez Mongołów i Tatarów zostały zapoznane w sposób bezpośredni i przejęte przez twórców państwa moskiewskiego już za dynastii Romanowych. Już wówczas państwo to było kontrolowane przez Ministerstwo Spraw Tajnych (*Prikaz Tajnych Dieł*), posiadające ogromne uprawnienia i podlegające bezpośrednio samemu carowi. Wielowiekowa tradycja walki informacyjnej wykorzystana została przez władców moskiewskich nie tylko w pokonaniu chanatów tatarskich i ludów syberyjskich, ale także przyczyniła się w wielkim stopniu do umożliwienia ekspansji w kierunku zachodnim. Za kryzysem Rzeczypospolitej, a w konsekwencji rozbiorami Polski, stały głęboko zakrojone rosyjskie działania dywersyjne na obszarze całego kraju. Werbowano poprzez korupcję osoby posiadające ogromny wpływ na budowanie struktur państwowych. Ostateczny sukces w postaci zniknięcia państwa polskiego z mapy Europy nie był skutkiem rozgrywki militarnej. To właśnie walka informacyjna i głęboka dywersja dała Rosjanom sukces. Zbyt słaba dywersja zastosowana w stosunku do państwa polskiego była przyczyną klęski bolszewików w wojnie z Polską w roku 1920. Co godne podkreślenia, za sukces Polski odpowiadały skuteczne działania wywiadowcze, szczególnie te o charakterze kryptologicznym, dzięki którym znaleźmy jako armia, planowane działania wroga zarówno o charakterze taktycznym, operacyjnym, czy też strategicznym. Jak podkreśla Bączkowski, Marszałek Józef Piłsudski doskonale rozumiał istotę siły rosyjskiej, tłumacząc w trakcie zjazdu kaliskiego w 1927 roku: „*agentury obce, to jest zjawisko stałe i codzienne, towarzyszące nam rok za rokiem, dzień za dniem, jest to część naszego życia tak wielka i tak starannie w stosunku do nas ułożona, iż nasza praca, że tak powiem, jest współbieżna z pracą agentur obcych*” (<https://geopolityka.net>).

Biorąc pod uwagę całość publikacji Bączkowskiego dochodzimy do dwóch fundamentalnych wniosków dotyczących istoty siły rosyjskiej.

Owe wnioski są podstawą do zrozumienia postępowania Rosjan. Wynikają one z wielowiekowej tradycji Rosji, która była, jest i będzie zakorzeniona w tradycji azjatyckiej, a jej europejskość ma charakter jedynie powierzchowny i iluzoryczny. Po pierwsze, głównym rodzajem broni rosyjskiej, decydującym o dotychczasowej trwałości Rosji, jej sile i ewentualnych przyszłych zwycięstwach, nie jest normalny w warunkach europejskich czynnik siły militarnej, lecz głęboka akcja polityczna, nacechowana treścią dywersyjną, rozkładową i propagandową. Po drugie: armia rosyjska jest de facto drugoplanowym czynnikiem siły. Działania dywersyjne, podprogowe, czy też asymetryczne, a więc szeroko pojęta walka informacyjna jest więc fundamentem potęgi, co dostrzega m.in. Marek Budzisz (2021). Jak wykazali historycy, metody walki informacyjnej leżą u podstaw imperialistycznej i ofensywnej wobec środowiska międzynarodowego polityki Rosji zarówno w czasach carskich (Montefiore, 2021), jak i w trakcie zimnej wojny (Andrew, Mitrochin, 2001), i podczas tzw. drugiej smuty i rządów Putina (Skrzypek, 2004, Service, 2022).

Strategia powstrzymywania G.F. Kennana

George Frost Kennan zdobywał wiedzę na temat Rosji jako dyplomata amerykański pracujący na placówkach w Szwajcarii i Niemczech, a zwłaszcza na Litwie, Łotwie i w Estonii. To właśnie wizyta w trzech krajach bałtyckich doświadczonych przez uciężenie rosyjskie ukształtowała wstępny światopogląd Kennana na temat Rosji. Po ponownym nawiązaniu stosunków dyplomatycznych między USA a ZSRR w 1933 r. Kennana zatrudniono w ambasadzie Stanów Zjednoczonych w samej Moskwie, gdzie pracował w latach 1934-1937. W trakcie pierwszego pobytu na terenie Rosji był świadkiem ogromnych stalinowskich represji m. in. procesów moskiewskich oraz tzw. wielkiego terroru. Po II wojnie światowej Kennan powrócił do pracy w ambasadzie USA w lipcu 1944 roku, gdzie został mianowany wice-ambasadorem Stanów Zjednoczonych w ZSRR.

Po wysłuchaniu przemówienia Stalina zapowiadającego przygotowania do zimnej wojny z Zachodem (Baberowski, 2014), Kennan przesłał do Departamentu Stanu USA swoją słynną depezę nr 511, zawierającą dogłębną analizę polityki ZSRR. Dokument ten okazał się przełomowym w kwestii anglosaskiego postrzegania Rosji, obnażając naiwność oraz zaślepienie polityków zachodnich. Pod wpływem tego dokumentu przypieczętowano koniec relatywnie dobrych relacji między krajami kapitalistycznymi a blokiem komunistycznym, Prezydent

Stanów Zjednoczonych Harry Truman ogłosił doktrynę powstrzymywania (czego konsekwencją był Plan Marshalla a także powstanie Republiki Federalnej Niemiec), oraz, co fundamentalne dla systemu bezpieczeństwa państw zachodnich, utworzony został Sojusz Północnoatlantycki (Deptuch, 2019, s. 16-37; Bieliszczuk, Bieliszczuk, 2020). Wkrótce po tym Kennan przygotował opracowanie pt. „*Źródła sowieckiego zachowania*” przeznaczone dla szefa Departamentu Obrony Jamesa Forrestala. Za namową Hamiltona F. Armstronga, ówczesnego redaktora naczelnego „Foreign Affairs”, Kennan otrzymał zgodę Forrestala na publikację opracowania, pod warunkiem że tekst zostanie ogłoszony anonimowo, by nie mógł być wiązany z urzędującą administracją („X”, 1947). Obydwa wymienione wyżej dokumenty przygotowane przez Kennana zawierają analizę sposobu postępowania elit sowieckich i wnioski, jakie z tej analizy wynikają dla Stanów Zjednoczonych. Autor argumentował, że głównym elementem polityki Stanów Zjednoczonych wobec ZSRR musi być długoterminowe, cierpliwe, lecz stanowcze i czujne powstrzymywanie (*containment*) ekspansywnych tendencji Rosji.

W opinii Kennana komunistyczna partia oraz sowieckie elity nie podejmowały jakiegokolwiek obiektywnej analizy sytuacji panującej na zewnątrz sowieckiego imperium. Przyczyną tego był neurotyczny charakter władzy na Kremlu, który wynikał z pierwotnego i instynktownego poczucia zagrożenia oraz strachu przed lepiej rozwiniętym Zachodem. Bolszewicy mieli świadomość swego technologicznego prymitywizmu i kulturowej niższości w porównaniu z państwami kapitalistycznymi. Elity sowieckie obawiały się przenikania do Rosji wzorców cywilizacyjnych z Zachodu, czy też ludzi z tamtego obszaru, co groziło ujawnieniem prawdy o warunkach życia poza ZSRS i tego, że marksistowska ideologia stanowi jedynie narzędzie uciemnienia i propagandowego terroryzowania społeczeństwa. Dopuszczenie do sytuacji, w której sowieccy obywatele zaczęliby wątpić w prawdziwość komunistycznych dogmatów i w to, że socjalizm nie jest najlepszym z ustrojów, mogłoby poważnie osłabić imperium i zachwiać jego bezpieczeństwem. Aby temu zapobiec, władze na Kremlu zaplanowały długotrwałe dążenie do zniszczenia siły Zachodu przy użyciu podprogowych działań dywersyjnych, opartych o narzędzia oraz metody walki informacyjnej. W walce tej postanowiono użyć doktryny marksistowskiej, dostarczającej uzasadnienia ideologicznego prowadzonych działań i będącej nośnikiem poczucia zagrożenia. Jak pisał Kennan: „*W tym dogmacie, z jego altruistycznie ujętym celem,*

odnaleźli uzasadnienie dla swojego instynktownego lęku przed światem zewnętrznym, dla dyktatury, bez której nie potrafili rządzić; dla okrucieństwa, którego nie odważyli się wyrzec; dla ofiar, których czuli się zobowiązani żądać. W imię marksizmu poświęcili ostatnie zasady moralne w swej taktyce i metodach działania. Obecnie nie są w stanie bez tego się obyć" (Deptuch, 2019, s. 16-37). Ponieważ według sowietów świat zewnętrzny jest zły i wrogi, a jedyny doskonały ustrój na świecie to komunizm, konieczna jest rozbudowa armii, a nade wszystko wywiadu oraz policji politycznej, a także izolowanie społeczeństwa rosyjskiego od zewnętrznego świata.

Według Kennana polityka Rosjan realizowana jest na dwóch płaszczyznach: płaszczyźnie oficjalnej, prowadzonej w sposób jawny w imieniu państwa oraz nade wszystko na płaszczyźnie nieoficjalnej, a więc działalności opierającej się o szeroko zakrojone elementy walki informacyjnej jak i wszelkiego rodzaju działania dywersyjno-wywiadowcze, uderzające w spójność państw o charakterze kapitalistycznym. Oficjalnie Rosjanie biorą więc udział w organizacjach międzynarodowych, takich jak np. Organizacja Narodów Zjednoczonych. Prawdziwym ich celem są działania dywersyjne prowadzone w celu rozbijania spójności i bezpieczeństwa świata zachodniego oraz śledzenie decyzji podejmowanych przez państwa należące do organizacji. By osłabić potencjał strategiczny i polityczny państw zachodnich będą więc podejmowane wysiłki w celu wzbudzenia kryzysów gospodarczych oraz niepokojów społecznych (np. przez rozwój ruchów pacyfistycznych i „ekologicznych”) rozbijających narodową jedność. Grupy mające poczucie dyskryminacji rasowej czy ekonomicznej będą wspierane w domaganiu się swoich praw na drodze prowokacji i przemocy nakierowanej przeciwko lepiej usytuowanym grupom społecznym. W tenże sposób biedni będą agresywnie nastawieni wobec bogatych, czarni w stosunku do białych, przybysze (migranci, uchodźcy) wobec tubylców. W każdym aspekcie podstawą działań ma być głęboka dywersja polityczna prowadzona pod hasłami marksistowskimi. Kennan pisze też o działaniach rozbijających spójność między państwami zachodnimi: *„Wszelkie dostępne środki zostaną podjęte, by nastawić zachodnie mocarstwa przeciwko sobie. Wśród Amerykanów rozpuszczone będą plotki antybrytyjskie, a antyamerykańskie wśród Brytyjczyków. W krajach kontynentalnych, w tym w Niemczech, mocarstwa anglosaskie będą przedstawiane tak by wzbudzać obrzydzenie. Wszelkie pojawiające się wątpliwości będą podsycane; gdy nie pojawią się same – zostaną wzniecone”* (Deptuch, 2019, s. 29).

Ponieważ, jak pisał Kennan, „*Związek Sowiecki... jest impregnowany na siłę argumentu, ale świetnie rozumie argument siły*”, konieczne są skoordynowane działania ofensywne szczególnie w kwestii walki informacyjnej, które byłyby w stanie zaprowadzić agresywnych Rosjan do defensywy. Z tego też względu bardzo istotny jest silny aparat kontrwywiadu ofensywnego w państwach demokratycznych. Dotyczy to w szczególności Polski, gdzie działania kontrwywiadowczy mają charakter defensywny (Maziewski, Małecki, 1921, s. 220-242). Współpraca państw demokratycznych w kwestii ofensywnych działań informacyjnych może przynieść sukces w starciu z tak trudnym przeciwnikiem jakim jest Rosja, zwłaszcza w sytuacji wojny na Ukrainie. Zarówno wywiad cywilny, jak i wojskowy państwa ukraińskiego pokazuje, jak ważne są działania ofensywne w stosunku do Rosjan, by sprowadzić ich do defensywy operacyjnej w kwestii walki informacyjnej.

Koncepcja wojny buntowniczej Jewgienija Messnera

Jewgienij Messner to rosyjski strateg emigracyjny, który w latach 1959-1971 opublikował cykl prac, przedstawiających koncepcję nowej formy walki zbrojnej, tzw. wojny buntowniczej (ros. мятежная война). Są to przede wszystkim „*Oblicze współczesnej wojny*” („*Лик современной войны*”) z 1959 r., „*Bunt – nazwa III wojny światowej*” („*Мятеж – имя Третьей Всемирной*”) z 1960 r., oraz „*Ogólnoświatowa wojna buntownicza*” („*Всемирная Мятежевойна*”) z roku 1971 (Kraj, 2012).

Jak stwierdza rosyjski uczoney, we współczesnej wojnie klasyczne pole walki traci na znaczeniu na rzecz przestrzeni walki mentalnej, a więc sfery powiązanej z ludzką świadomością. Zacierą się też różnica pomiędzy legalnymi (w znaczeniu prawa międzynarodowego) zbrojnymi działaniami, a wychodzącymi poza obszar prawa bezprawnymi metodami walki. Przeciwnikiem staje się nie tylko regularne wojsko ale całe społeczeństwo. Ten nowy charakter wojny skutkować będzie pracą sztabów skupionych na rozwijaniu: strategii, działań operacyjnych i taktyki terroru, podstępu i zdrady (Sykulski, 2015, s. 106-107). Ponieważ głównym aktorem działań jest ludność cywilna i prowadzone przez nią działania zbrojne, kluczowe znaczenie mają działania o charakterze psychologiczno-informacyjnym. Zadaniem o największej wadze wojnach nowego typu jest zjednoczenie swego narodu i zindoktrynowanie części wrogiego społeczeństwa, w taki sposób by przeciągnąć go na swoją stronę. Tak, więc naczelną składową wojny buntowniczej jest indoktrynacja, inaczej ujmując dywersja psychologiczno-informacyjna wszystkich warstw społecznych.

Kolejną ważną kwestią jest wytworzenie w obcym społeczeństwie poczucia permanentnego strachu, aż do stanu, w którym osiągnięty jest poziom paniki. Jednym z kluczowych aspektów działań informacyjnych o charakterze ofensywnym jest podważenie szacunku oraz zaufania do władz państwowych oraz osłabienie morale społeczeństwa. W trakcie przygotowań do realizacji wojny buntowniczej najważniejszym elementem są skuteczne działania wywiadowcze, skoncentrowane na kierunku gospodarczym, politycznym i wojskowym. Opracowanie koncepcji operacyjnej obejmuje obszar zarówno dywersji i sabotażu, jak i dywersji ideologicznej. Stąd też tak priorytetowe jest prawidłowe rozpoznanie systemów wczesnego reagowania oraz ostrzegania przeciwnika.

Oprócz informacji na temat kondycji finansowej państwa oraz systemu obronnego, znaczącym elementem staje się skatalogowanie szczegółowych informacji na temat infrastruktury krytycznej. Do tychże elementów należą:

- system transportu;
- system teleinformatyczny państwa;
- system energetyczny powiązany z zaopatrzeniem;
- złoża surowców energetycznych i paliw;
- systemy zaopatrzenia w żywność oraz wodę;
- systemy opieki zdrowotnej.

W wojnach buntowniczych wykorzystywana jest strategia oporu niekierowanego (ang. *leaderless resistance*) w której nie ma naczelnego ośrodka kierowniczego, nadzorującego działania wszystkich ogniw organizacyjnych, które stanowią luźno powiązaną sieć o pełnej autonomii. Tego typu strategia często wykorzystywana jest przez grupy terrorystyczne (Tomasiewicz, 2009, s. 161-190). Do realizacji koncepcji wojny buntowniczej wykorzystywane są często niczego nieświadome, negatywnie nastawione i zindoktrynowane grupy społeczne. Tego typu postępowanie ma zadanie stworzyć wrażenie chaosu i braku kontroli nad odbywającymi się wydarzeniami. Do *modus operandi* koncepcji Messnera należą: stworzenie sytuacji, w której duże grupy społeczne są niezadowolone, doprowadzenie do skłócenia elit politycznych, później do problemów natury gospodarczej, zainicjowanie zamieszek społecznych i w konsekwencji otwartych działań zbrojnych realizowanych przez specjalne oddziały i pododdziały sił specjalnych oraz funkcjonariuszy i żołnierzy tajnych służb. Natomiast kluczem do sukcesu wojny buntowniczej jest skuteczność realizowania działań informacyjnych, zarówno wobec wrogiego społeczeństwa, jak również

opinii międzynarodowej. Ważnym aspektem jest również zmniejszenie reputacji państwa atakowanego, a największym sukcesem doprowadzenie do izolacji politycznej atakowanego kraju. Bardzo ważnym elementem koncepcji Messnera jest unikanie oficjalnego zaangażowania się atakującego państwa w formalną wojnę (Sykulski, 2015, s. 109). Do udziału w konflikcie wykorzystuje się wszelkie istniejące grupy mniejszościowe, zwłaszcza mniejszości etniczne, a także ugrupowania ekstremistyczne i radykalne na terenie państwa atakowanego, których siły są wzmacniane w oparciu o strategię oporu niekierowanego.

Praktycznym przykładem wykorzystania koncepcji Messnera był rozpoczęty w lutym 2014 roku kryzys krymski. W trakcie realizacji zadań rosyjscy żołnierze SPECNAZU informacyjnie wspierani przez służby wywiadowcze (tzw. zielone ludziki), nie posiadający oznak rozpoznawczych, osiągnęli cele operacyjne bez użycia środków kinetycznych. Ta przygotowywana przez okres około dekady operacja, poprzedzona była szeroko zakrojoną operacją psychologiczno-informacyjną.

*

*

*

Przedstawione wyżej koncepcje czterech autorów, chociaż każdy z nich wywodzi się z innej tradycji, reprezentuje odmienny paradygmat i zainteresowania badawcze, okazują się nie tylko kompatybilne, ale także zgodne w ich geopolitycznych konsekwencjach. Rosja, pomimo wielu pozorów, nie jest mocarstwem europejskim, ale państwem cywilizacyjnie całkowicie odmiennym. Inny niż na Zachodzie jest tam sposób sprawowania władzy, pojmowanie prawa i spraw publicznych. Prowadzona przez Rosję polityka, bez względu na epokę i ustrój polityczny, nakierowana jest na ekspansję i agresję. Agresja ta jest mało widoczna i często nieuświadomiana przez społeczeństwa, przeciwko którym jest skierowana, gdyż zaplanowana jest na wiele dekad i odbywa się sposobami całkowicie legalnymi. Owocem tej agresji jest dezintegracja i skonfliktowanie społeczeństwa, tak bardzo widoczne obecnie w Polsce, które przyczynić się może do osłabienia państwa.

Literatura

- Andrew, Ch., Mitrochin, W., 2001. *Archiwum Mitrochina*, t. I, Muza SA, Warszawa.
- Andrew, Ch., Mitrochin, W., 2006. *Archiwum Mitrochina II. KGB i świat*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
- Baberowski, J., 2014. *Stalin. Terror absolutny*, Prószyński i S-ka, Warszawa.
- Bieliszczuk, B., Bielizszczuk, J., 2020. „Długi telegram” George’a Kennana, *Sprawy Międzynarodowe*, t. 73, nr 2.
- Budzisz, M., 2021. *Wszystko jest wojną. Rosyjska kultura strategiczna*, Zona Zero, Warszawa.
- Cybulski, M.A., Maciorowska, M., 2021. *Wykorzystanie cybertechnologii w walce informacyjnej przez Rosję*, Przegląd Geopolityczny, 38, s. 116-131.
- Deptuch, T., 2019. *Długi telegram Kennana. Najważniejsza depeza w historii dyplomacji*, Układ Sił, nr 13.
- Dubicki, T. (red.), 2012-2022. *Wywiad i kontrwywiad wojskowy II RP. Z działalności Oddziału II SG WP*, T. I- XII, Wydawnictwo LTW, Warszawa.
- Koneczny, F., 1996. *O wielości cywilizacji*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Koneczny, F., 1999. *O cywilizację łacińską*, Wydawnictwo Onion, Gliwice.
- Koneczny, F., 2016. *Napór Orientu na Wschód*, Prohibita, Warszawa.
- Kraj, K., 2012. *Wojny asymetryczne czy matież wojny Jewgienija Messnera zagrożeniem dla bezpieczeństwa XXI wieku*, *Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka*, nr 3.
- Krzak, A., 2021. *Afera „MOCR-Trust” 1921-1927*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Maziewski, Ł., Małecki, G., 2021. *W cieniu*, Bellona, Ożarów Mazowiecki.
- Mickiewicz, P., 2022. *Anatomia rosyjskiego imperializmu ery Władymira Putina*, Przegląd Geopolityczny, 40, s. 9-26.
- Montefiore, S.S., 2021. *Romanowowie 1613-1918*, Bellona, Ożarów Mazowiecki.
- Rid, T., 2022. *Wojna informacyjna*, przekład Fabian Trył, Bellona, Warszawa.
- Service, R., 2022. *Na Kremlu wiecznie zima. Rosja za drugich rządów Putina*, Znak Horyzont, Warszawa.
- Skrzypek, A., 2004. *Druga smuta. Zarys dziejów Rosji 1985-2004*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa.

- Sykulski, L., 2015. *Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera*, Przegląd Geopolityczny, t. 11.
- Sykulski, L., 2021. *Teoria gier refleksyjnych jako metoda analizy walki informacyjnej*, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 58-74.
- Tomasiewicz, J., 2009. *Strategia oporu niekierowanego w wojnie asymetrycznej*, Przegląd Geopolityczny, t. 1.
- Wilczyński, P.L., 2020. *Ultima ratio regum. Wojna jako instrument polityki* [w:] Plebaniak, P. (red.), *Sztuka wojny. Filozofia i praktyka oddziaływania na bieg zdarzeń*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków 2020, s. 590-604.
- Wilczyński, W., 2011. *Ideowe źródła i tożsamość geografii*, Wydawnictwo Naukowe UP, Kraków.
- Wilczyński, W., 2020. *Sowieckie źródła współczesnej wojny kulturowej*, Przegląd Geopolityczny, 33, s. 173-191.
- „X” (G.F. Kennan), 1947. *The Sources of Soviet Conduct*, Foreign Affairs, vol. 20, no. 4, pp. 566-582.
- Zamojski, A., 2018. *Cywilizacja turańska Feliksa Konecznego - założenia teoretyczne oraz współczesna egzemplifikacja*, *The Peculiarity of Man*, nr 27.
- Zamojski, A., 2023. *Cywilizacyjny wymiar inwazji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę*, Przegląd Geopolityczny, 45.
- Zatorski, W., 1939. *Czingiz-Chan*, Główna Księgarnia Wojskowa, Warszawa.

Streszczenie:

Celem opracowania jest wyjaśnienie agresywnej polityki prowadzonej przez Federację Rosyjską w oparciu o koncepcje czterech autorów: Feliksa Konecznego, Włodzimierza Bączkowskiego, George'a Kennana, oraz Jewgienija Messnera. Okazuje się, że imperializm stanowi cechę Rosji bez względu na okres i ustrój polityczny, ponieważ wynika z cech cywilizacyjnych, odmiennych od europejskich. Rosja była w stanie przeprowadzić ekspansję terytorialną nie dzięki przewadze militarnej nad przeciwnikami, ale dzięki długotrwałemu przygotowaniu konfliktów metodami dywersji i wojny informacyjnej, zgodnie z zaleceniami chińskich i indyjskich autorów starożytnych i na podstawie doświadczeń Imperium Mongolskiego. Źródłem rosyjskiego dążenia do ekspansji jest poczucie stałego zagrożenia ze strony Zachodu, wynikające z względnego zacofania technologicznego i kulturowego Rosji. Aby osłabić wrogie państwa Rosja stosuje głęboką dywersję i wojnę informacyjną, doprowadzając do skłócenia elit politycznych, a następnie rozbicia społeczeństwa na skonfliktowane grupy, co w perspektywie prowadzi do osłabienia struktur państwowych, czyniąc je podatnymi na wpływy polityczne i ekonomiczne.

Słowa kluczowe: walka informacyjna, dywersja, cywilizacja turańska, wojna buntownicza, osiągnięcie wpływów.